

161OCTUBRE
2012

ÀSIA CENTRAL I L'ÀÏLLAMENT IRANIÀ

Nicolás de Pedro Investigador del CIDOB

L'Àsia Central ocupa un lloc destacat en l'estratègia iraniana de trencar el seu aïllament internacional. Les opcions d'aliances diplomàtiques iranianes descansen, fonamentalment, a Rússia, la Xina, l'Índia o Turquia i no en els seus febles veïns del nord. Però des de la perspectiva de Teheran, l'Àsia Central també pot ser part de la solució als seus problemes d'aïllament o, per contra, contribuir a estrènyer el setge internacional. Recentment, l'Iran ha revitalitzat la seva aposta multilateral a través del Moviment dels No Alianeats, l'Organització de Cooperació Econòmica i l'Organització de Cooperació de Xangai (OCS). En aquestes dues últimes organitzacions les repúbliques centreasiàtiques juguen un paper destacat.

Des de la caiguda de la Unió Soviètica, l'Iran, conscient dels recels que suscita entre els règims veïns qualsevol opció islamista i de la limitació del seu marge de maniobra, ha desplegat una diplomàcia no ideologitzada, de perfil baix i amigable a l'Àsia Central. No obstant això, no ha aconseguit dissipar les suspicàcies. Les tensions al Caspi, a causa de la delimitació dels fons marins, els recels davant d'un possible suport de Teheran a grups d'oposició islamista com també el temor a ser instrumentalitzats per l'Iran o, almenys, veure's involucrats en el seu enfrontament amb Israel i els EUA, persisteixen en el pensament estratègic centreasiàtic. Però les repúbliques centreasiàtiques temen igualment un potencial atac unilateral que pugui convertir l'Iran en un focus que propugui inestabilitat i compliqui encara més un panorama marcat per les incerteses regionals que genera l'Afganistan post 2014. Les opcions estan obertes i el context convida, doncs, a conjectures geopolítiques.

Com a principi general, a l'Àsia Central s'accepta la idea del dret de qualsevol país a disposar d'un programa nuclear civil. No obstant, això no implica un suport a la posició opaca i obstruccionista de l'Iran que podria estar dissimulant finalitats militars. El Kazakhstan i, més soterradament, l'Uzbekistan han criticat el desafiament iranià. En el cas kazakh, després de la sagnant repressió d'un grup de treballadors del sector petroler i l'últim frau electoral, resulta evident la intenció de millorar la seva imatge davant dels EUA i, en cap cas, es planteja posar-se al capdavant de cap iniciativa internacional; per molt que Nazarbaïev instés l'Iran, durant una visita a Berlín al febrer d'aquest any, a seguir el seu exemple i renunciar voluntàriament a l'armament nuclear. En qualsevol

cas el Kazakhstan, el major productor mundial d'urani, contribueix a l'acció internacional prohibint l'exportació d'aquest material a l'Iran. L'Uzbekistan, per la seva banda, ha impulsat l'establiment d'una zona lliure d'armes nuclears a l'Àsia Central que va entrar en vigor el desembre de 2008. L'acord compta amb el suport de Rússia i la Xina (i l'OCS). Però al Regne Unit, a França i, sobretot, als EUA desperta suspicàcies, fonamentalment per la seva ambigüitat en relació amb el "paraigua nuclear rus" i, respecte l'Iran, perquè el tractat contempla la seva possible expansió als països veïns i no explicita la seva zona d'aplicació. Per això, Washington tem que l'Iran pugui forçar el seu ingrés en el tractat i reforçar la legitimitat del seu programa nuclear, gaudint d'un major suport de Rússia i la Xina. No obstant això, ni Moscou, ni Pequín, ni tampoc Astanà o Taixkent, semblen disposades a permetre una maniobra iraniana d'aquestes característiques. Així, les quatre capitals han rebutjat les peticions iranianes d'elevat la seva condició d'observador a la de membre de ple dret de l'OCS i, de fet, al codi sobre l'admissió de nous membres adoptat per l'OCS el juny de 2010 s'estableix explícitament que el candidat "no ha d'estar subjecte a sancions de les Nacions Unides", en clara referència a l'Iran.

El Tadjikistan i, en menor mesura, el Turkmenistan representen excepcions dins d'aquest plantejament general. El Tadjikistan és, de fet, l'únic país que manté unes relacions veritablement fluïdes amb l'Iran i l'únic on desperta una genuïna simpatia entre molts sectors socials. Simpatia que no respon a afinitats polítiques sinó etnoculturals. Encara que els tadjiks són, majoritàriament, sunnites, la seva llengua és la variable local del farsi, per la qual cosa ambdós idiomes resulten mútuament intel·ligibles, i la població sent com a pròpia l'herència cultural persa. Els plans d'articulació d'un eix geopolític i cultural que vinculi Teheran amb Duixanbé, via Herat, resulten del grat d'ambdós. Òbviament, a Duixanbé, no li mouen principalment motius culturals, sinó la seva imperiosa necessitat de superar el virtual bloqueig que li aplica l'Uzbekistan i que ofega l'economia tadjika. De fet, la proximitat cultural representa més aviat un desafiament, vist que un espai cultural persa transfronterer xoca amb la narrativa historiogràfica oficial de Duixanbé.

A més de l'ascendent cultural, al règim de Rakhmon, també li inquieten les relacions que manté l'Iran amb l'oposició. L'Iran va jugar un paper central en la consecució de l'acord de pau que va posar fi a la guerra civil tadjika el 1997 i ha mantingut, des de llavors, relacions amb els principals actors polítics locals, particularment amb el Partit del Renaixement Islàmic (IRP en les seves sigles en anglès), l'únic partit islamista legal a l'Àsia Central i, probablement, l'única organització política de tota la regió que com a tal ofereix una alternativa de govern creïble. Malgrat ser formalment sunnita, en la retòrica oficial de l'IRP els musulmans són musulmans a seques i, de moment, no semblen particularment preocupats per l'onada de conversions al xiisme, el nombre real de les quals resulta, no obstant això, tan incert com el dels propis militants de l'IRP a escala nacional. En qualsevol cas, les inversions iranianes en grans infraestructures com ara túnels o plantes hidroelèctriques conformen els principals temes de l'agenda bilateral d'unes relacions fluïdes en les quals Duixanbé insisteix, sense massa exhibició mediàtica, en el dret de l'Iran a disposar d'un programa nuclear civil.

Per al Turkmenistan, la relació amb l'Iran és també d'importància estratègica. La posada en marxa de dos gasoductes per a l'exportació de gas turcman a l'Iran, encara que modestos en la seva capacitat, va representar, fins a la inauguració del gasoducte que connecta amb la Xina, la primera superació del monopoli de la demanda que exercia Rússia sobre la producció turcmana de gas i que limitava la seva capacitat de renegociar uns preus significativament baixos comparats amb els preus exigits per Moscou als seus clients europeus. No obstant això, la neutralitat turcmana i la seva aversió a l'obertura a l'exterior marquen

uns límits molt precisos a aquesta relació de mutu interès. Persisteixen, a més, tensions al Caspi i encara que les recents mostres de múscul militar d'ambdós països a la zona tenen com a destinatari a l'Azerbaidjan, ni Teheran ni Aixkhabad han estat capaços fins avui d'aconseguir un acord bilateral definitiu sobre la delimitació fronterera i l'explotació dels recursos.

En el persistent i, en ocasions, pintoresc assumpte de la base nord-americana de Mannàs, propera a Bixkek, la capital del Kirguizstan, la qüestió iraniana ha entrat tangencialment en el debat. Dirigents locals han expressat els seus temors a les "legítimes" represàlies que l'Iran podria emprendre contra el Kirguizstan en cas que els EUA utilitzés la base de Mannàs per al dispositiu del seu atac. D'igual forma, la premsa local s'ha fet ressò de la sempre prolífica capacitat kirguís de generar rumors, en aquest cas, sobre la presència d'espies i pasdars iranians a Bixkek, o fins i tot fantasmagòrics atacs armats contra la base amb connexió iraniana. Finalment, un factor poc conegut, però crucial i difícilment menyspreable, és la intensa cooperació en matèria de seguretat, defensa i intel·ligència del Kazakhstan i l'Uzbekistan amb Israel.

En definitiva, és poc el que pot obtenir l'Iran dels seus vincles amb l'Àsia Central, una relació, a més, que està supeditada a l'evolució de la posició russa, xinesa i també índia, sobre la qüestió del seu programa nuclear, però la República Islàmica ha de moure fitxa perquè el seu temps, si hem de jutjar per la renovada pressió de la comunitat internacional a Ahmadinejad, a l'Assemblea General de Nacions Unides d'aquest setembre, s'està esgotant.